

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 12.

V LJUBLJANI, 25. MARCA 1934.

KNJIGA 15.

MAKS KELLERER

SIMPLICIUS SIMPLICISSIMUS

O RASAH V EVROPI IN V NAŠI DRŽAVI

PRIV. DOC. DR. B. K. ŠKERLJ

N A D A L J E V A N J E

Preidimo še k temnobarvnim rasam belcev. Mediteranska rasa velja vobče za najlepšo in tudi v duševnem oziru za ono, ki daje poseben impulz umetnostim. Na tem je gotovo mnogo resnice, če pogledamo slike slavnih glasbenikov, pesnikov in slikarjev in če pomislimo nazaj na stare Grke in Rimljane, ki so bili večinoma gotovo pripadniki prav te rase. Danes najdemo to raso zlasti na Portugalskem in Španskem, v južni Franciji, v Italiji (razen severnega dela), deloma v naši Dalmaciji in sploh ob obali Jadranskega morja, v Grčiji in deloma Rumuniji. Za to raso je tipičen znani francoski *esprit*, iznajdljivost, živahnost, »temperament«. Ima tudi smisel za vse umetnosti in je močno državotvorna; ima mnogo smisla za politiko (prim. Italijane, ki so še po vsakem vojaškem porazu razširili svoj teritorij!), ne pa toliko smisla za kolonizacijo, dasi imajo mnogo kolonij. Vobče so dobri pomorščaki, kar moramo povedati tudi še za pripadnike nordijske rase (prim. Normane, Vikinge!).

Za alpsko raso je značilna vztrajnost in veselost, smisel za umetnost (zlasti umetno obrt); so dobri pevci, imajo lepe pesmi, navadno veselega značaja. Med slabe duševne lastnosti moramo šteti baje za to raso tipično neiskrenost. Mislim, da pa ta poteza ne drži, prej bi rekel, da je za njo tipična neka konservativnost in doslednost v hotenju. Ni izključeno, da pride prav v doslednem zasledovanju konservativnosti včasih do neiskrenosti. Vobče pa manjka tej rasi iznajdljivost in tehnična sposobnost. Pač pa prav s svojo delavnostjo marsikaj nadoknadi.

Končno še nekaj besed o dinarski rasi. Pripisujejo ji iskrenost, odkrit značaj, na drugi strani pa tudi smisel za trgovstvo. Zdi se, da je posebno nadarjena za glasbo in tudi za druge umetnosti ima dovolj smisla. V politiki je verzirana. Vobče se naglaša tudi poštenost dinarcev, ki se pokvari le ob stiku z drugimi kulturami. Manj simpatična je njena konservativnost, ki pa ni tako dosledna kakor pri alpski rasi.

Glede inteligence postavljajo nemški antropologi na prvo mesto

nordijsko raso (koliko je to upravičeno, je seveda še odprto vprašanje), na drugo pa dinarsko (kar je sicer morda lažjavo, vendar pa tudi nedokazano). Ma-

Predstavnik pretežno sredozemske rase

lo inteligence pripisujejo vzhodno-balti in alpski rasi (pač bolj iz političnih kot pa iz stvarnih ozirrov). Zdi se, da glede inteligence pač še ne moremo imeti jasne sodbe, ker imamo zadevno premalo tehtnih preiskav, zlasti ne iz rasnega zreljšča. Pripisovanje inteligence tej ali oni rasi je doslej pač še bolj ali manj posrečena fantazija. Gotovo pa so bile prvotne inteligenčne razlike, kakor so morale biti razlike v nadarjenosti. Samo težko bo te razlike še danes zaslediti in odkriti.

Glede drugih ras, ki prihajajo za Evropo še v poštev, bi omenil, da je prednje-azijska rasa očitno posebno nadarjena za trgovino (primerjaj Grke in Armence ter vzhodne Žide), t. zv. orientalska pa je bojevita (prim. Arabce), nadarjena za matematiko (prim. Arabce in Egipčane) ter sploh za prirodne znanosti; tudi posebno viteštvo ji nekateri avtorji pripisujejo. In Židje, ki niso pripadniki le ene rase, imajo v sebi združene rasne lastnosti mnogih ras; vobče jih odlikuje poseben trgovski duh, v umetnosti pride do izraza njihova velika prilagodljivost (zlasti se to dobro opaža v glasbi); za državotvornost očitno nimajo velikega smisla, kar se izraža v tem, da nimajo svo-

je države že nekaj tisoč let, in da so mednarodni, kamorkoli pogledamo. Saj so te resnice spoznali že stari Egipčani in Rimljani in kasneje vsi narodi, kjer so se Židje naselili v veliki meri. Žid je večno nemiren, Ahasver, to je njegova, pa tudi za ostalo belo človeštvo, tragična usoda.

Kot dodatek k dosedanjim izvajanjem bi rad še enkrat opozoril na važnost, ki jo zavzema zlasti rasna antropologija v politiki. Je to biološka veda, ki se bavi s človekom, in ki uči razumevati zgodovinska gibanja popolnoma naravoslovno, torej raz nekako višje, zakonito stališče. Večkrat sem omenil korelacijo med narodom in raso; upoštevati pa moramo tudi različno plodnost, faktor, ki je neizmerno važen pri vnanji politiki kakšne države. Moramo se učiti in naučiti gledati velike in manjše politične dogodke, pretresujoče vojne itd. raz višje stališče naravoslovca, biologa, ki v tem vidi izvestno zakonitost, gibanje populacije, prekipanje mas. Plodnost, hitro naraščanje, sili narod iz lastnih meja in nujno mora priti v konflikt s sosedom (prim. sedaj Japonsko

Predstavniki pretežno alpske rase

in Rusijo!), ki se plodi drugače ali pa prav tako. V prvem primeru je zmaga močnejšega itak neizogibna in nujno se začne infiltracija in širjenje onega naroda, ki ima več porodov. Ker je pa vsak narod nosilec nekih lastnosti ene ali več ras, razumemo takoj važnost, ki jo polagajo na rasno sestavo naroda nekateri politiki. Najlepši primer nam nudijo Nemci s propagando nordijske rase, ki jo hočejo zopet »očistiti«. Gotovo je pa vobče le dobro, če se mešajo bližnje si rase (kakor so n. pr. evropske),

zakaj noben izreden človek nima tipičnih potez le nordijske rase. Vemo celo o primerih izredne nadarjenosti mešanecv zelo oddaljenih si ras, kot so zamorci in belci: Dumas, Puškin. Toda to so kajpada izjeme.

Pred vsem naj se ne izrablja antropologija v politične svrhe, raje naj se vodi politika na znanstveni podlagi. Zahteva po znanstveni, razumni politiki mora biti smoter. Češki pridodnoslovni filozof Rádl naravnost zahteva, da

Predstavniki pretežno dinarske rase

mora biti veda voditeljica vseh velikih človeških pojavov in gibanj ter zahteva posebno tudi za politiko, da se postavi na znanstveno podlago. Isto stališče glede odnosa politike in znanosti je zavzel tudi največji živeči filozof, T. G. Masaryk. Edino politika na podlagi narodne in rasne higijene poleg vseh ostalih činiteljev nam bo dala pravo razumevanje svetovnih političnih pojavov in prava sredstva za doseg smotra, ki ga menda vsi trezni ljudje želijo: trajen, večni mir med človeštvom!

V doseg tega smotra vidi sloviti češko-ameriški antropolog Aleš Hrdlička eno glavnih nalog antropologije.

Slike predstavnikov ras (razen kromanjonske) so iz knjige: H. F. K. Günther, *Kleine Rassenkunde des deutschen Volkes*, Monakovo 1909.

AKUSTIKA V STAVBARSTVU

MIROSLAV ADLEŠIČ

Za glasbenika je vse glasba. Vse kar niha, se giblje, valovi, s soncem prepojeni poletni dnevi, s tulečim vetrom preprežene noči, pretakajoča se luč in migotanje zvezd, ljubljani in osovraženi glasovi, znani šumi domovanja, škripajoča vrata, kri, ki nabreka žile v miru noči — vse bitje je glasba.

Tako je R. Rolland opisal nam neprijetne šume kot »sile«, ki dajejo ustvarjujočemu glasbenemu geniju nastrojeno in obenem opisal svet, iz katerega zajema umetnik, ko ustvarja najpretnesljivejšo in najgloblje prodirajočo, pa vendar nad vse nestvarno zvočno umetnost — glasbo.

Kaj naj pomenja v tem svetu glasbe akustika, veda o vsem, kar moremo slišati in o vsem, kar je slušnemu osnova? Ali ima le-ta poleg tako po obsegu, kakor po globini bogate zvočne umetnosti še svoje mesto v duševni kulturi človeka? Da, ima ga; ima ga že zaradi ozke splošnosti z glasbo, ima ga, ker tolmači zvezo med glasbo in slušnim organom, ki ga varuje v mnogih ozirih pred okvarami, ima ga končno v akustiki stavb, kjer se prilagodi izvajanju glasbenih proizvodov, čeprav v škodo gradbene umetnosti. S tem pa še niso omenjene vse naloge, ki jih obdelava akustika. Kajti rešila je in še rešuje veliko število problemov. Toda kakor izlušči glasbenik iz vsega svojega sveta le del doživetij ter jih obdela, tako si hočemo tudi na tem mestu ogledati le del vede o zvoku.

Gotovo si že stal ob ribniku ter opazoval igro valov. Morda je veter gladil površje vode ter ga vzvalovil, da so ti posamezni poskakujoči bliski odbijajoče se svetlobe jemali vid. Pa je bliskoma švignila lastovica do površja ter zajela vodo. Takoj so se s tistega mesta razširili okrogli valovi, postajali vedno neznatnejši, dokler se niso zgubili ali odbili od obrežja. In vendar niso novi valovi motili starih. Mirno so se natovorili prejšnjim valovom vetra. Morda so se hipoma od nekje pripodili otroci ter čofotaje zabredli v vodo. Takoj je nastalo nebroj novih valov, ki so se širili v vse smeri, odbijali se od obrežja, kjer je še vsak prej zarisal v mivko svojo neznatno sled — ali kljub temu se tudi sedaj, ko jih je bilo legion, niso mo-

tili — mirno so se natovorili drug vrh drugega.

Dokaj podobno sliko zapletenih valov in valovnih skupin si moraš predstavljati v koncertni ali plesni dvorani. Vsako glasbilo iz orkestra daje svoj ton, svoje vale in vsi ti vali se kroglasto razširjajo od izhodišča, se sekajo, križajo, odbijajo od sten, tekajo sem ter tja, dokler jih novi valovi ne preglasijo ali dokler sami v tem vrvežu ne utonejo, zamro. Čeprav o teh valih oko ničesar ne slutí, je vendar ušesu dano, da zazna njih učinke. Ono razloči posamezne sestavne tone, razlikuje moški glas od ženskega, spozna tone posameznih godal ter loči istočasno povzročeni šumot obleke od drsanja korakov.

Iz problemov razširjanja in odbijanja zvoka ter iz problemov sozvenenja prostora, ki se v njem zvok razživlja, je nastal nov, praktičen problem akustike stavb. Nje smoter je rešitev vprašanja: Kako naj se ustvari zaprt prostor, v katerem bomo na vsakem mestu slišali glasbo (katero proizvajamo v taistem prostoru), ne preglasno, pa tudi ne preblago, temveč jasno in ostro? Ker je ta zahteva v marsičem pretežka in preveč zamotana, ne moremo nikoli pričakovati nje popolne idealne rešitve, marveč se moramo zadovoljiti s kompromisnimi rešitvami. Saj so, če natančneje pogledamo, dane z njo prostorni akustiki naloge, ki jim ne bo nikdar kos.

Taka naloga je vedno ponavljajoča se zahteva, da moramo slišati v glasbeni dvorani enako lepo najnežnejši piano ter najrezekjši fortissimo. Rešitve tu ni, kajti če doni piano neoporečno, se pri fortissimu ne more odpraviti nekoliko ropotajoči, razblinjen vtis. (Tu more kvarni vtis odpraviti le dirigent z dobro tehniko igre — le njegova moč je dokončni izravnavi teh nesoglasij dorasla.) Dasi zevajo v potankostih vrzeli, je vendarle danes akustika prostorov rešena. Marsikateri tega sicer ne priznavajo, češ, ako bi bilo to resnično, bi ne bilo toliko dvoran, toliko cerkva in toliko gledališč, kjer je polno mest, na katerih se zvok razblinja — govor sploh ne razume — ali obratno zvok tako ojači, da vse preglasi. Če poiščemo tem nedostatkem vzroke, pridemo večinoma do zaključka, da jih ni povzročil akustik-strokovnjak (če so ga sploh vprašali za

H. Freytag: DEŽEVNI DAN

nasvet), temveč so posledica načel in interesov arhitekta, graditelja ali lastnika stavbe.

Naj samo še omenimo, da je danes s popolno gotovostjo možno najti vzroke slabi akustiki ter le-to, večinoma z enostavnimi sredstvi — izboljšati. Možno pa je tudi z vpogledom v načrte izjaviti, da-li je akustika v zamišljeni stavbi dobra, in če ni, to izboljšati, preden se prične z zidavo.

V prosti naravi se zvok širi v ravnih črtah, njegova jakost pa pojema s kvadratom razdalje. Tako se pri letnih gledališčih ali gozdnih operah, ki nimajo naravne meje, čujeta govor in glasba »plehko in prazno«, kajti zvok se »razveje«. Čim bolj je poslušalec oddaljen od orkestra, tem bolj se mu glasba razblini; razlikuje kvečjemu še udarce bobna ter glasove velikih piščali. Toda že v prosti naravi motijo tla, površje voda, vzpetine, hiše in drevje širjenje zvoka ter povzročajo znane pojave odmeva in jeka.

V zaprtih prostorih, kjer se zvok odbija, ukloni, kjer ga več ali manj vsrka stena, pa se pojemek zvoka z razdaljo sploh ne opazi. Zvok se tu v ozadju včasih močneje čuje kot spredaj pri zvočilu. Na uho padajo poleg valov, po-

vzročenih neposredno po zvočilu še odbiti, pri tem nastane odmev, ki je zaradi tega, ker napolnjuje tonsko maso (zvokovod), celo koristen.

Glavni del v pojmu »prostorne akustike« vsehovanih pojavov je torej odvisen od oblike prostora ter od predmetov, ki ga napolnjujejo. Drugi del pojavov pa zavisi od časa, ki ga potrebuje zvok, da vzvalovi ves prostor ter od časa, ki ga rabi, da zamre (od trajanja odmeva). Ob strani teh pojavov pa stoji problem zvočne akustike, ki dobiva v zadnjem času vedno večji pomen in od katerega zavisi zdravo in zadovoljno življenje meščana: Odprava šuma, ropota in trušča, skratka: izolacija zvoka!

Ker se širi zvok s hitrostjo 340 m v sekundi, potrebuje desetinko sekunde, da preteče razdaljo 34 m. Desetinko sekunde pa traja povprečen artikuliran glas. Tako čuje govornik, ki govori ob prečni steni 17 m dolge dvorane, za izgovorjenim glasom takoj njega jek (odmev). Ali k sreči ni govor sestavljen iz glasov, marveč iz zlogov, ki trajajo nad petinko sekunde. Zato mora nastati jek (odboj zloga) le v dvorinah, ki so preko 34 m dolge. Vendar pa tudi v manjših dvorinah »medli« odbiti zvok nastajajočega. Posebno se to opazi pri glasbi, kjer si posamezni glasovi mnogo hitreje slede kot pri govoru. Zato je najbolje, da se pri dvorinah, ki so preko 12 m dolge, skrbi, da se odboj na steni, ki stoji govorniku nasproti, čim bolj uduši. Vsekako pa je dejstvo, da so motnje, ki jih povzroči odboj, tem večje, čim večjo razsežnost ima prostor.

Veliki prostori pa so cerkve, gledališča in koncertne dvorane. Meje teh so večinoma raznovrstne. Zato bomo podrobni potek odboja najlažje spoznali na njihovih sestavnih delih. Ravna stena odbija zvok prav tako, kakor odbija zrcalo svetlobo. Če si mislimo steno v obliki zrcala, potem prihaja odbiti zvok od slike zvočila za zrcalom. Votle in ukrivljene stene odbiti zvok zberejo ter ga zgostijo na posamezna mesta. Če tako mesto soupada z mestom poslušalca, trpi le-ta pod vplivom divje grmečih zvočnih mas. Ukrivljeni stropi ter iz arhitektonskega vidika toli zaželjene kupole se po tej napaki najbolje odlikujejo. V takih stavbah uduši govornika mnogokrat odboj lastnega glasu. Zaradi tega ne smemo uporabljati abside in vdolbine v zidovih, ki večinoma kvarijo

akustiko (napačno mnenje, da temu ni tako, še danes prevladuje). Zato je tudi mnogo boljše omejiti podije koncertnih dvoran, cerkvene kore in gledališke odre s stenami, ki imajo obliko pravokotnika (ne pa polkroga). Prav nasprotno pa opazimo pri izbočenih stenah. Le-te zvok razpršijo. S pridom jih uporabljamo tam, kjer hočemo zvok enakomernije razdeliti, pri stropih, pri gledališkem prosceniju (delom odra med orkestrom in zaveso). Tako se pri nagubanih preprogah blažilni učinek razpršitve uredi sam od sebe. Tudi stebri vplivajo na odboj zvoka. Prosto ali narazen stoječi stebri ne kvarijo akustike, pač pa jo motijo gosta stebrišča. Posebno naj omenimo okrogle stebre, ki ne razpršijo zvoka samo enakomerno, marveč omogočajo tudi, da se za njimi dokaj dobro čuje. Drugi okraski, na pr. bogata ornamentika gotskih ter deloma baročnih stavb, ne škodijo akustiki, ker razpršijo zvok.

Kar se tiče celotne omejitve, niso kvadratne in pravokotne dvorane najslabše, zadnje le tedaj, če niso predolge. Le posameznemu pevcu, ki ima glas usmerjen pretežno v eno smer, dolga

dvorana ne škodi (seve, če ni jeka!). Najmanj priložnosti za kvarni odboj dado zvoku lijasti prostori antičnih gledališč, ki jih še danes radi obnavljamo v gledališčih in parlamentih. Saj pride tu zvok do vsakega poslušalca po lastni poti. Vendar moramo pripomniti, da si poslanci v zbornicah z govorjenjem raz sedeže sami ustvarjajo akustično neugodno lego.

Kakor je mogoče odpraviti kvarne učinke odboja, tako jih je mogoče tudi s pridom uporabljati, to pa posebno tam, kjer bi bila združena njih odstranitev s precejšnjimi težavami. Če oddamo govorniški prostor z lesenim zvočnim reflektorjem, lahko s tem izboljšamo razsežnost glasu v taki meri, da se čuje glas dva do trikrat dalj, kot se čuje brez njega. Skoraj isti učinek dosežemo tu pa tam s tem, da napravimo za govornikom trdo steno, nad njim pa precej veliko ravno streho. Še boljša je streha v obliki viseče piramide ali stožca, ki mu je vrh nagnjen navzdol. Odbojne stene bi lahko uporabljali tudi za altarji in v gledališčih.

D A L J E

IZ BREZŽICNEGA IN FILMSKEGA SVETA

Najšibkejša nitka v cevi za brezžične valove tehta komaj 0.005 g, to je dosti manj nego teža človeškega lasu enake dolžine.

Zračni pritisk na normalno brezžično cev znaša okrog 100 kg. Ostenje takšne steklene cevi pa je komaj 0.75 mm debelo.

Že pred kakšnimi 20 leti je družba Telefunken v Nauenu zgradila oddajno postajo z 200 KW za oddajanje preko morja na dolgih valovih.

Nova zvočna naprava za ozki film ni večja od pisalnega stroja. Pri tem izpolni z enakomernim in čistim zvokom prostor za 400 oseb. Fotografski zvočni trak za to svrhu meri v širino komaj poldrug milimeter.

ZVENEČA ENERGIJA V ETRU

Po najnovejših podatkih razpolagajo vse radiofonske oddajne postaje na svetu z energijo ca 6500 kilovatov ali skoraj 9000 konjskih sil. Električni tok, ki ga porabijo vse te postaje, bi popolnoma zadostoval za mesto s 100.000 prebivalci, ki nima premočne industrije. Pretežni del vse energije odpade na 270 evropskih postaj, namreč ca 4000 kw, dočim znaša celotni učinek 841 postaj v Ameriki samo 2000 kilovatov. Amerika je pač v srečnem položaju, da ji ni treba skrbeti za to, kako bi s čim večjo

energijo svojih postaj prekričala sosede, kar velja v Evropi za najuspešnejši način »kulturnega« imperializma.

H. Reiffscheid: MARIJA NA GORI

LOS HERMANOS PENITENTES

To je bratovščina vsemogočnega vpliva v Mehiki. Njena oblast ni odkrito priznana, vendar pa kljub temu nadzira na tisoče Mehikancev.

»Bratje spokorniki« so se ustanovili pred štiri sto leti na Španskem. Ko je kastiljsko kraljestvo poslalo osvajače v Novi svet, so šli »bratje« za njimi in se tam nastanili. Toda čez nekaj časa se je katoliška. Cerkev zbala njihove verske prenapetosti, ki je mejila na sadizem. Izobčila jih je, jih preganjala. Vse bob ob steno. Navzlic tristoletnemu preganjanju so skesani bratje družba, nekako »prostomaltarstvo«, ki skrivoma vlada po večini mehikanskih mest in vasi. Skoraj povsod, pa naj si bo še tako majhno selo, naletiš na njih kapelico, imenovano »morada«.

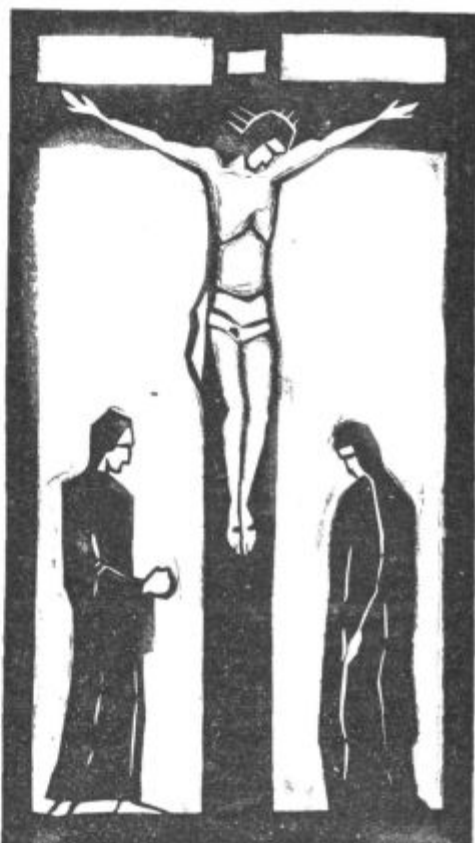
Neomejena skrivnost vlada med brati. Ne ovajajo se in se ne bojé živega pokopati tistega, ki bi jih izdal. Kadar brat spokornik umre, ponoči odneso mrliča in ga zakopljejo na mestu, za katero ne bo vedela niti pokojnikova vdova.

Med seboj si pomagajo, se podpirajo. Ako zabrede kateri v zagato, že prihitijo drugi na pomoč.

Ali nobena skrivnost se popolnoma ne ohrani na zemlji. Skesana bratovščina je prišla na dan kakor skoro vsaka tajna. Mlademu angleškemu novinarju se je posrečilo, da je na svojo smrtno nevarnost odkril šege njihovih obredov. Lani se je pred velikim petkom postavil na prežo blizu »morade«, ki stoji poleg vasice Abiquiu v pogorju Jemez. Razočaral se ni.

Najprej je ugledal samo Mehikanca, ki je stopal sem ter tja pred kapelo s puško pod pazduho. Nočilo se je. Preteklo je nekaj ur, nato je vžsel mesec in obilil dolino z mlečno sijajino. Naš možak se je upiral spanju. Že se mu je hotel vdati, ko je nenadno zaznal daljno melodijo, neopredeljiv napev, ki se je redno jačal. Skoraj je pa na ovinku zapazil sprevoz. Na čelu je korakal možki s svetilnico v roki, za njim pa igralec na piščal. Takoj za njim se je vilo veliko število spokornikov, oblečenih zgolj v rdeče hlače. Stopali so počasi, pojoč neznanško turoben napev, poln hropenja, tožbe, bolečnih krikov.

Med hojo si je vsak spokornik segal z desnico preko rame in si mrcvaril pleča

VELIKI PETEK
(L. Brandenburg — izrezanka)

z nožem ali starim španskim bajonetom. Eden si je bil celo privezal šop kaktusa na prsi in rastlinske bodike so se mu zadirale globoko v meso. Kri je vsem curela po golem hrbtu in delala madeže po hlačah.

Tedaj so izginili v cerkev. Skozi debelo zidovje je le tu pa tam prodrli kak glasnejši krik. Čez nekaj ur se je molilnica zopet odprla, sprevoz je odkorakal in vsakdo si je kakor za stavo trgal meso.

Ob zori so se vsi spokorniki razbegnili, edino straža je s puško na rami še pohajkovala pred »morado«. Mladi novinar je ostal v svojem skrivališču ves dan, češ, da bi morda še kaj ujel. In res. Z nočjo se je procesija vrnila. Vendar spokorniki so imeli svojo najlepšo obleko na sebi. Pred njimi je možki vlekel jako težak voz debelih koles, ki so se pogrezala po kolovozu. Ta voz, mrtvaški voz, je bil naložen z debelim kame-

njem, na katerem je stal črno oblečen mož, posebljena smrt.

Pred kapelo se je sprevod ustavil. Močan lesen križ so položili po tleh in možak, ki je bil prej vprežen, je legal nanj. Privezali so ga in zasadili križ v pripravljeno jamo. Spokorniki pokleknejo in jamejo togovati, spuščajoč neubrane zvoke. Čez dvajset minut se je križancu glava, zavita v črno tenčico, naprej nagnila. Takoj so razpelo položili na tla in moža odvezali. Nato so ga odvedli v kapelo in zaklenili vrata.

Misleč, da so vsi spokorniki stopili v kapelo, je naša priča hotela pete odnesti. Komaj je storil dva koraka, je vstalo rezko vpitje, vmes so se čuli streli. Kako je ušel, še sam ni vedel.

Kmalu nato je zvedel, da križanec ne čuti posebnih bolečin ob popisanem trpinčenju. Med štiridesetdanskim postom se na to pripravlja z mukami, ki bi se

nam zdele peklenske. Vsak večer hodi čez drn in strn po cele ure v plesnicah (sandalah), obitih od znotraj z ostrimi bodicami. Često si na hrbet obesi zvezanje kaktusa, ki mu orjejo po mesu. Vendar ni poznati, da bi kaj trpel, kdor je obsojen, da bo na veliki petek križan. Verski zamik in vzhichenje, katero ga prešine, mu zabriše bolečine v životu.

Vsak novinec se mora strogo pripraviti, preden stopi v red. »Maestro de novios« mu razodene pravila. Neki večer pride v morado in se razgali do pasa. »Sangredor« pride in mu s kremenom podolgem zareže tri globoke rane v hrbet. Brazgotine se mu poznajo do konca dni. Pogosto ga tudi bičajo, baje v spomin na spomin »trajnemu premišljanju našega Gospoda med trpljenjem.«

Ko vse to človek izve, mu nehote pride na pamet Prešernov verz: Kako strašna slepota je človeka!

J. A.

NEMŠKI STERILIZACIJSKI ZAKON V PRAKSI

Nemški tisk se bavi že nekaj časa z usodo 600 otrok, ki so se rodili med francosko zasedbo Porenja iz razmerij med Nemkami in afriškimi strelci. Posebno pozornost obrača temu vprašanju list »Deutsche Zeitung«, ki ima stalno prilogo pod naslovom »Nordijski človek«, v kateri obravnava izključno »rasne probleme«.

mešancem, ki bi bili v novi Nemčiji obsojeni, da živijo vlogo parijev do konca svojih dni.

»Nordijski človek« objavlja k temu članku slike dveh deklet, »zamorskih mešank«, ki naj podkrepita izvajanja njegovega čudnega glasnika čiste krvi v nečisti nemški rasi. Marsikakšnega čitatelja, pravi list,

V eni izmed zadnjih številčk tega lista objavlja neki Hein Schröder članek, ki je zelo značilen za današnjo nemško mentaliteto v pogledu »rasne čistoče«. Schröder poziva hitlerjevsko vladno, naj nemudoma sterilizira na podlagi svojega novega zakona teh 600 otrok in sicer iz naslednjih razlogov:

1. so križanja s plemenskega stališča vedno obsodbe vredna ker vodijo do telesne in duševne degenracije;

2. štejejo zamorski mešanci že okrog 15 let in predstavljajo veliko nevarnost čisti nordijske rase;

3. sterilizacija ne koristi samo nemškemu plemenu, ampak ponekod tudi zamorskim

bo napadla skušnjava, da bi smatral ti dekleti za mični. No, s tem bi dokazal, da nima nobenega — stilnega čuta...

Tako vodi hitlerjevsko rasno mentaliteto samo neka posebna občutljivost za — stil...

Da vidijo naši čitatelji, kakšni so približno ti strašni »zamorski mešanci«, ki ogražajo obstoj nemškega naroda, čeprav so obsojeni živeti življenje parijev do konca svojih dni, priobčujemo po nekem drugem nemškem listu slike, ki kaže deklico »čistega nordijskega tipa« in hčer iz razmerja med neko porenjsko Nemko in maroškim strelcem.

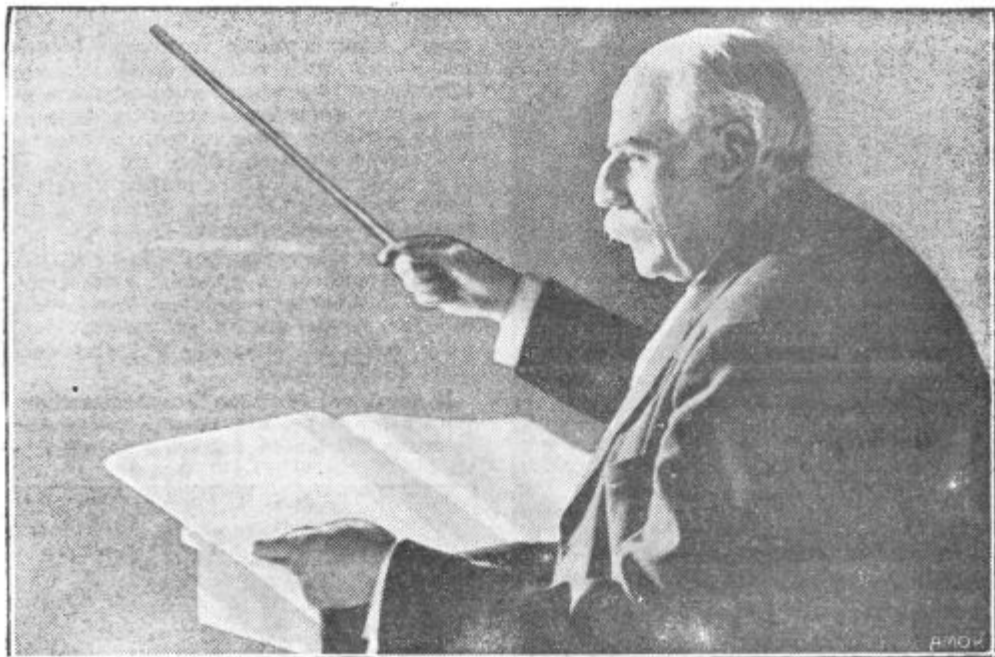
EDVARD ELGAR

Sir Edward Elgar, ki je umrl za posledicami težke operacije v Norcestru, se je rodil v Broadheathu 2. jun. 1851 kot sin nekoga organista in družabnika trgovine glasbenih instrumentov in muzikantov. Oče, ki je bil sam izvrsten glasbenik, ni imel težkega posla, da je tudi sina uvedel v osnove umetnosti, v kateri je pozneje imel toliko uspehov.

Toda uspehi niso prišli čez noč. Dolga

oba naslednja oratorija »Apostoli« in »Na jugu«. Pač pa so ta dela našla priznanje v tujini (sam Richard Strauss se je zelo laiskavo izrazil o sili tedaj že 45 letnega skladatelja ob izvajanju njegovih »Gerontovih sanj« 1. 1902 v Düsseldorfu). Ta tuja priznanja so končno tudi v domovini prinesla Elgarju glasbeno profesuro na birminghamskem vseučilišču (1. 1905).

Ob istem času je začel opuščati religiozno glasbo in se posvečati spet po-

leta se je moral Edward Elgar boriti za priznanje, ki ga je čakal šele ob začetku novega stoletja. Oče ga je učil poleg glasbene teorije violine, orgel in kontrabasa in mladi Elgar je postal vodja amaterskega orkestra. Pozneje je nasledil očeta pri cerkvenih orglah, odšel je v London, a ker priznanja in uspehov ni hotelo nikjer biti, se je umaknil v podeželje. Javnost ni vedela za njegovo ime vse do 1. 1900, ko je znameniti dirigent Richter v Birminghamu izvajal njegov oratorij »Gerontove sanje« (že leto prej je Richter sicer v Londonu dirigiral njegove »Variacije na izviren tema«, ki so pa zbudile pozornost le med poznavalci). Zanimivo je, da je bil prvi pozornejši Elgarjev sprejem v javnosti prej odklonilen nego opogumljajoč. Angleška glasbena publika, ki je bila vajena svojega Mendelsohna in Spohra, se ni mogla navdušiti za »katoliške« značaj Elgarjevega oratorija in prav tako je sprejela

svetni. V decembru 1908 so izvajali njegovo »Simfonijo v A-molu« (opus 55.), ki ga je končno pokazala v vsej veličini pred angleško javnostjo in mu pridobila mednarodno ime. Angleška je postala ponosna na glasbenega stvaritelja po milosti božji, kakršnega od Purcellovih časov dalje ni več imela. Saj je znano, da ostali svet Angležem kaj rad pritika popolno nesposobnost za glasbeno ustvarjanje, kar pa od Elgarjevega nastopa dalje ne drži več.

Nadaljnja njegova kariera je bila malo pozna, pa tem bolj sijajna. V kakšnem desetletju je ustvaril dolgo vrsto prvovrstnih del, med katerimi omenjamo »Koncert za violino« (op. 61.), »Drugo simfonijo« (op. 63.), »Simfonično študijo k Faustufu«, »Carillon«, uverturo »Polonia«, »Sonata za klavir in violino«, »Godalni kvinteti« etc.

L. 1920. je umrla njegova žena Karolina Alisa, žena generala, s katero je živel

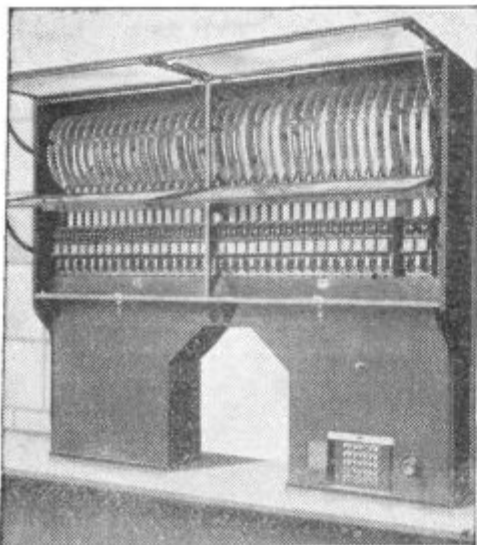
30 let v najsrečnejšem zakonu, in takrat se je njegovo stvariteljsko delo končalo. Dal je samo še dve transkripciji za orkester na neko Bachovo fugo in Händlovo uverturo. Pač pa so se začeli ljudje od tedaj zanimati tudi za njegova dragocena mladostna dela (»Variacije za orkester«, »Špansko serenado« in mnoga druga), ki

jih toliko časa niso hoteli poznati. L. 1921, je postal kapelnik kraljevega zbora in razne angleške univerze so ga izvolile za častnega doktorja glasbe, mnoge inozemske umetnostne in znanstvene akademije pa za dopisnega člana. Umrl je v starosti 77 let in je ostavil hčer edinko.

TEHNIČNI OBZORNIK

PRIPRAVA, KI JO JE ZAHTEVAL NARAŠČAJOČI PROMET

Marsikdo izmed onih, ki so kdaj živeli v večjem inozemskem mestu, se je čudil, ko je opazil blagajnika prodajati vozne listke.

Izdajal je namreč listke s tako naglico, da so se osebe skoraj brez prestanka pomikale mimo njegovega okenca. Skrivnost tega unega poslovanja pa nam postane takoj jasna, če povemo, da uporablja prodajalec pri tem stroj, ki more trenutno natisniti potniku namenjeni vozni listek ter obenem prodajalcu točno označiti njegovo ceno. Tovrsten avtomat more izdati do 2500 različnih voznih listkov ter je istočasno tiskarna, zapisnik in števec.

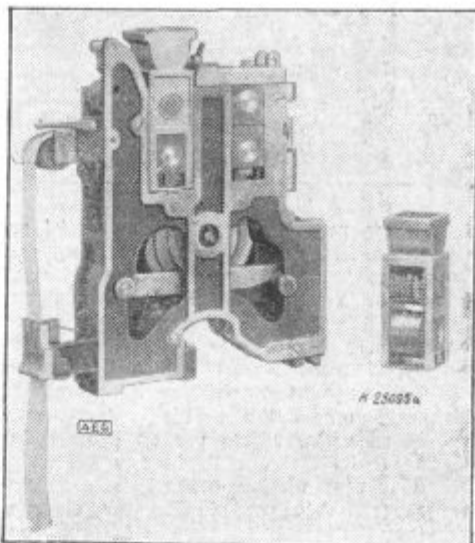
Kar je na železnicah z »redkim« potniškim prometom še uporabljivo, pa ni več uporabljivo pri raznih vele mestnih prometnih občilih, ki zahtevajo zaradi obsežnosti in spreminljivosti veliko hitrost obratovanja. Pomisliti moramo samo na dejstvo, da se v takih podzemskih, nadzemskih ali sličnih železnicah vrši promet v določenih dnevni urah z vulkanično naglico in v nepoimljivem tempu. V kratki dobi pol ure je treba urediti in usmeriti veletok stotisočev.

Tehnika tudi tu ni pomišljala dolgo. Kmalu je sestavila avtomatičen tiskarski stroj za izdelavo in izdajo voznih listkov, ki more

v trenutku natisniti zaželen vozni listek. Število izbire pa znaša sedaj le 35 listkov. Mehanizem priprave, ki omogočava to naglo poslovanje, je v bistvu enostaven. Na oboju valja je nanešeno — slično kot pri rotacijskih strojih — 35 odlitkov (slika), ki morejo odtisniti takoj, ko pritisne blagajnik določen gumb, zaželeni listek, katerega odreže nato še poseben rezilec. Istočasno ga pa še stroj numerira in registrira, tako da je blagajniku v trenutku mogoče napovedati število prodanih listkov ter vsoto, ki jo je zanje vnovčil. Če pa pritiska blagajnik gumb vzdržema, »bljuva« avtomat s hitrostjo 200 kosov v minuti.

Na drugi sliki vidimo notranjost blagajne, ki je opremljena z opisanim avtomatom. Slične blagajne so v zadnjem času uvedle tudi paroplovne družbe in sportni klubi pred igrišči, ki vsrkavajo v kratki dobi deset tisoč gledalcev.

H koncu naj omenimo še rentabilnost avtomatov. Ker prodajo namreč velemestne železnice 200 do 500 milijonov vozni list-

kov, povzroči njih prevažanje, urejevanje in nalaganje precejšnje stroške, ki narastejo še zaradi izgube časa pri prodaji in predaji blagajne pri izmenjavi službujočih organov. Vse te izgube pa z uvedbo avtomatov na mah odpadejo.

tma

„O BOGASTVU“ FRANCOŠČINE

L. KOŠTIAL

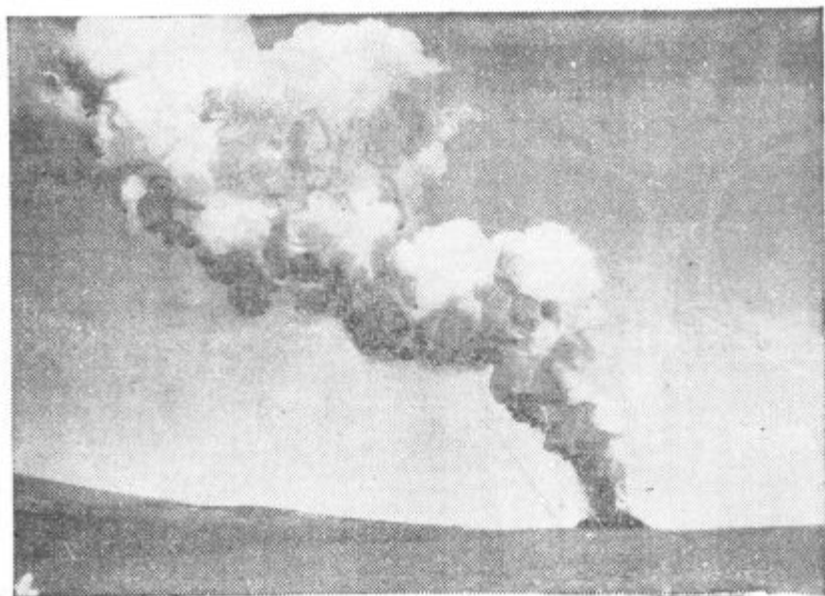
Pogosto se sliši ali bere o »bogastvu« francoščine. Ta je pa bosa. Narobe moramo reči, da je ta »diplomatski« jezik v primeri s slovanskimi jeziki pa z latinščino in grščino zelo reven. Naj navedem izmed brezštevilnih dokazov le tri ali štiri!

Stara francoščina je še imela za števila 70, 80, 90 stare nazive setante, huitante, nonante, nova pa jih je morala nadomestiti z izrazi: soixante-dix = 60 + 10, quatre-vingts = 4 × 20 (ali 4 dvajsetke) in quatre-vingt-dix = 4 × 20 + 10. Števila 78, 92, 97 se ne dajo drugače povedati kot soixante-dix-huit = 60 + 10 + 8, quatre-vingt-douze = 4 × 20 + 12 in quatre-vingt-dix-sept = 4 × 20 + 10 + 7! Rimljani so imeli za »danes« besedo hodie iz hoc die = tega dne. Tudi v stari francoščini je še hui; v novi pa dolga klobasa: au jour d' hui, dobesedno »na dan tega dne« (kot da bi latinski rekli ad illum diurnum de hoc die!

Velika beračija je v francoščini pri sorodstvenih izrazih. Namesto starorimskih vitricus, noverca, privignus, privigna (= oči, mačeha, pastorek in pastorka) pravijo moderni »Galcie« beau-père, belle-mère, beau-fils in belle fille, t. j.: lepi oče,

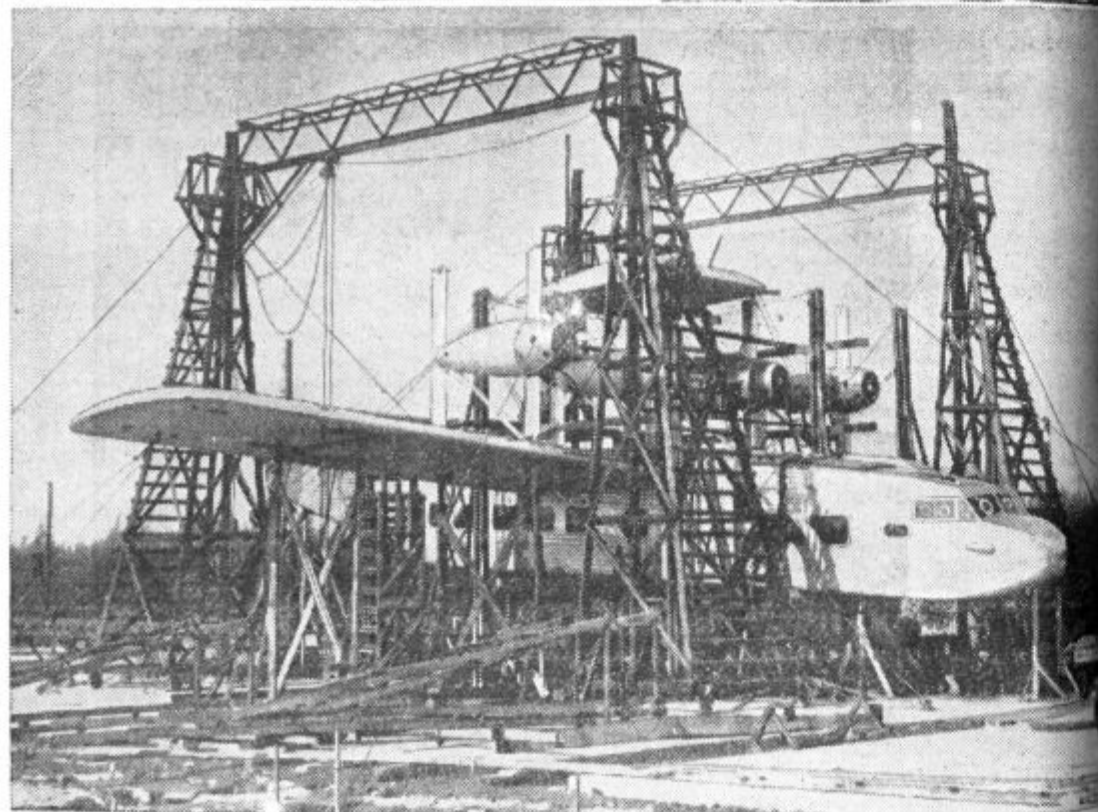
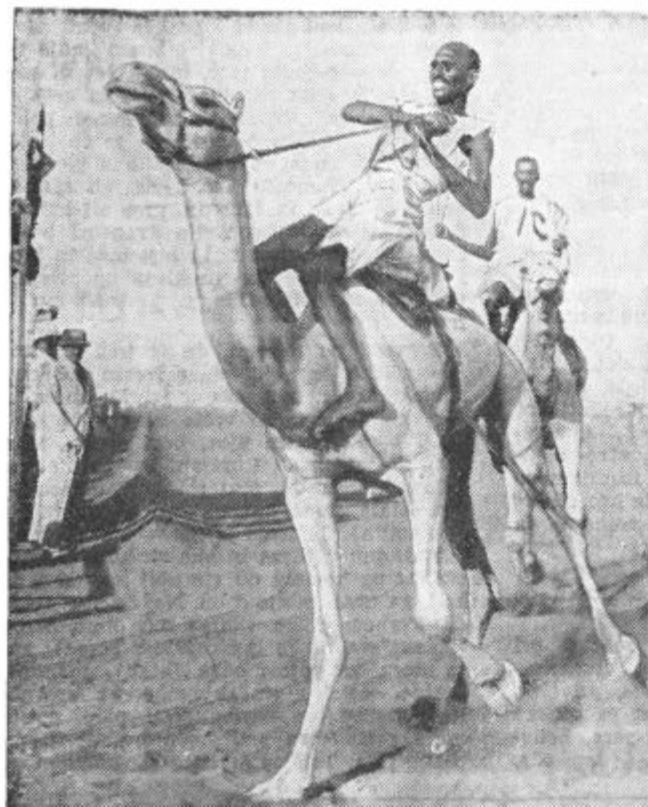
lepa mati, lepi sin in lepa hči (prim. slov. »pisana« mati!). Toda ti 4 izrazi imajo tudi še drug pomen: tast, tašča, zet in snaha, kar je velik nedostatek (le za zeta se še uporablja gendre iz lat. gener poleg beau-fils). Stara francoščina je še imela lat. naziva nuere, nore za snaho in sue(v)re za taščo. Namesto lat. levir ali affinis, masc. = svak in ianitrix, glos ali affinis, fem. = svakinja pravijo Francozi beau-frère in belle-soeur, t. j.: lepi brat in lepa sestra. Za vnuka in vnukinjo uporabljajo petit-fils in petite-fille, t. j.: mali sin in mala hči!

Priznati pa moram, da je tudi knjižna slovenščina izgubila stare izraze pašanec, šurjak, dever, odn. svast, jetrva, zalva in šurjakinja za razne vrste svakov pa svakinj. — Strica in ujca, odn. strino, teto, ujno so imenovali Rimljani patruus, avunculus, odn. amita, matertera. Francozu pa sta ostala samo naziva oncle in tante (iz tua amita). Latinski je ubi = kje, unde = odkod, quo = kam in qua = kod; v francoščini pa pomeni où (iz ubi) kje, kam in kod; za unde rabijo d' où. Naj še poudarim, da Francoz nima skoraž nič diminutivov (zmanjševalnih in ljubkovalnih besed); zato mora za pojme očka (atek), mamica, bratec, sestrice, sinček in hčerka uporabljati sestavljene nazive petit père, petite mère, petit frère, petite sœur, petit fils in petite fille. Takšno je tisto »bogastvo«!

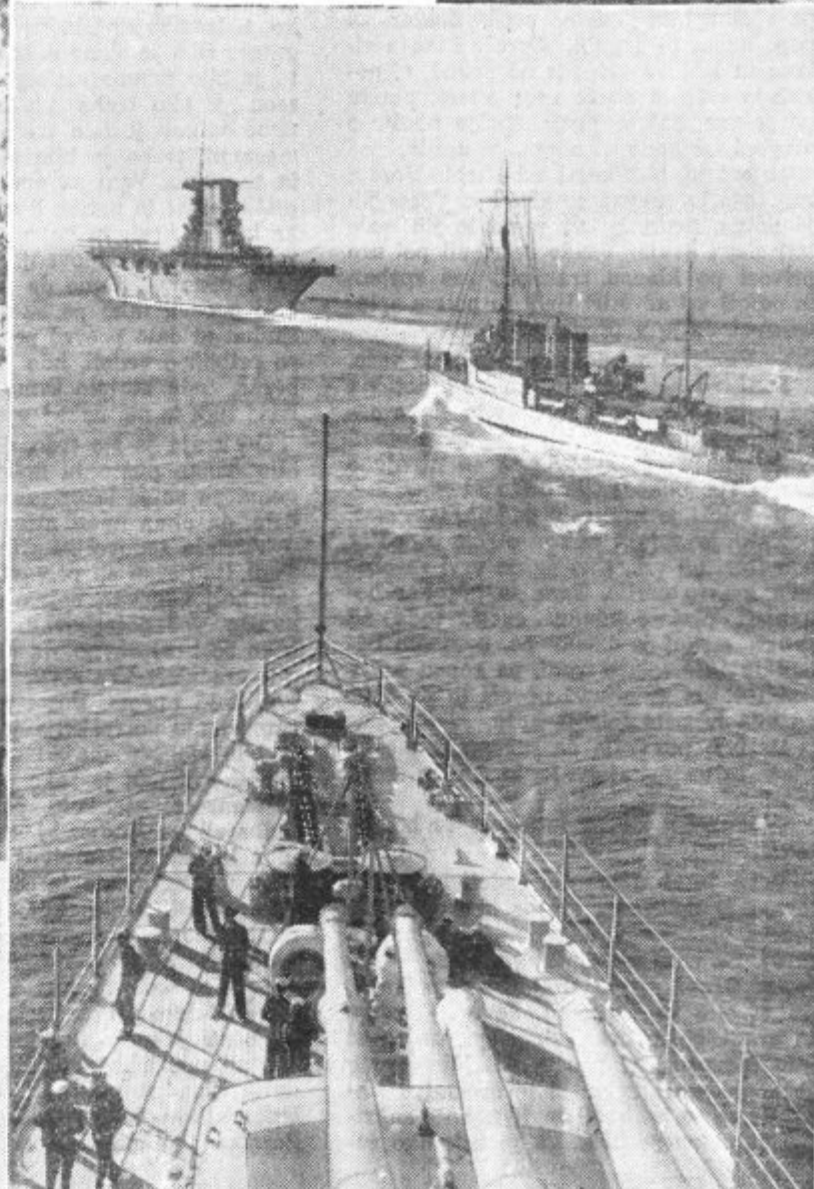

NOV OGNJENISKI OTOK V PACIFIKU

Odprava japonskega oceanografskega parnika »Nakuho Maru« je odkrila v severnem Pacifiku v bližini Čišimskih otokov nov ognjeniški otok. Visok je 60 m in ima 600 m premera. Ognjenik na otoku deluje tako vneto, da je nemogoče priti do njega. Te fotografije so posneli iz oddaljenosti 1 milje

Zgoraj (od leve proti desni): Jez-
deci na velblodih v Sudanu —
Merjasec — Nova hollywoodska
»zvezda« Katarina Hepburn —
Spodaj (od leve proti desni):
Gradnja novega tipa potniškega
letala na Angleškem. V njem bo
prostora za 39 potnikov v treh
salonih — Malo pozno, vendar ne
prepozno: mlada dama na smu-
čarskem izletu na koncu sezone
— Del vojne mornarice ameriških
Zedinjenih držav: spredaj križar-
ka »Pensacola«, zadaj letalska
križarka »Saratoga« s križarko
»Bromes«

MALO, ZAVRŽENO PREDMESTJE

STANKO JANEZ

alo, zavrženo predmestje živi neke nepoznane življenje. Daleč proč od vsega živi in sanja svoje malo življenje in samo kdaj pa kdaj se zgodi, da se vzdrami iz svojega tihega, težkega spanja. Prav na dnu dremljevo temne in nepoznane sile, ki planejo nekega dne tem silneje na dan. Včasih pljuske razburkani val življenja, ki prihaja iz vnarnega sveta, in se zadene s svojim vrhom ob steklo okenca, potem pa spet spahne daleč proč, dokler se popolnoma ne izgubi. Otročaji se z vikom in krikom pripode od nekod, si pokažejo osle in zbeže spet mimo, potem pa je vse kakor prej: ljudje hodijo s svojimi skisanimi obrabi v urade, vsi stisnjeni in bledikasti od skrbi. Vozovi ropotajo in prevažajo gramoz. Včasih jih je dolga, nepretrgana vrsta in jih noče biti zlepa kraja. Vsake četrta ali pol ure privozi po klancu tramvaj, ves spehan in odloži tri ali štiri ljudi in potem splava spet dalje v predmestje.

— Fani! je zaklicalo od neke iz veže.

Fani se je zdrznila kakor omotična od slabega zraka, si popravila slabe naočnike, ki jih je nosila že od šestega leta, odložila je šivanje in se utrujeno zazrla tja, odkoder je prihajal glas.

— Fani! je zaklicalo še enkrat.

Nato je vstala kakor otrok in odšla k materi na vrt, kjer je po vrvi razobežala mokro perilo. Tam so pravkar poganjali prvi pomladni cveti, toda od druge strani je dišalo po usnjenih odpadkih in čreslasti vodi, na soncu so se sušili veliki gumijasti obroči in na zidu so bile razpete telečje kože.

Mati je pokazala na raztrgane moške hlače in na nekaj srajc, ki jih bo treba zašiti.

— Zvečer jih pride iskat, če bo gotovo.

Tako je Fani morala sedeti ob oknu, šivala je delavcem srajce in krpala dijakom obleke. Z nogama je poganjala stroj. Za zdaj ni bilo nič hudega — šlo je, se pravi, živelo se je čisto pošteno, da je bilo za življenje. Sevé — banke in uradi, to je nekaj drugega, tu pa ni bilo mogoče kaj poveriti. Mimogrede je pogledala otroka, ki je dremal v zibki. Če se je prebudil in je nehote zakričal nerazumljiv krik, ga je nekoliko za-

zibala, da je moral umolkneti in da je spet zaspal. Kaj neki le ve tak ničev spak, kaj je življenje!

Na vogalu je stala trafika. Ljudje so prihajali kupovat koleke za kake ničvredne prošnje in pritožbe, pisma, ki bi jih hoteli pisati daljnemu sorodniku v Ameriko ali v Francijo, znamke in tobak, ter razne slične drobne potrebščine, da bi laže hodili po svetu.

Od začetka jim ni kazalo nič drugega, kakor da so prosili dovoljenje za trafiko. S trafiko ni bilo upanja, da bi obogateli. Bila je samo nekak izhod za silo, to je bilo jasno: vsakega prvega v mesecu je bilo treba plačati stanovanje, tisoč dolgov je bilo treba poravnati pri mesarju, treba je bilo plačati čevljarja in trgovino. Vsaj za prvo silo, da ne bi prišli terjat in potem komaj, da še ostane kaj za kruh in kavo. Gospodar preti vsak mesec z odpovedjo, lazi okrog in čaka denarja. Samo da bi bilo življenje bolj poceni, tako pa se s to rečjo pred ljudmi ni dalo preveč ponašati, kajti vsi so približno vedeli, kdo je bogat in kdo berač, toda ni bilo samo enkrat, da je kdaj tudi iz nič nekaj nastalo.

Od kraja je šlo trdo, dan za dnem je bilo enako pusto in dolgočasno. Polagoma pa se je le privadila, in ko je videla, da nima upati ničesar boljšega, se je skušala zadovoljiti s tem, kar je bilo. Tudi ljudje so se privadili in so prihajali bolj kupovat, ne zaradi tega, ker bi morda več potrebovali, ampak bilo je tako bolj pripravno, da ni bilo treba hoditi predaleč. Vsa stvar je bila tako rekoč pred nosom. Posel ni bil pretežak, samo malo potrpljenja je bilo treba, da je bilo mogoče shajati s svetom.

Sleherni dan je tako prodajala tobak in cigarete, pisemski papir in koleke. Prihajali so ljudje, ki so kupovali časnike in revije. Marsikaj je bilo zanimivega v tem, mogla je celo kdaj pa kdaj spregovoriti s človekom kakšno pametno besedo. Nič posebnega, kaj prismojenega je bilo vse skupaj. Na primer:

— No, kako je kaj s trafiko, Fani?

— O, čisto dobro. Če le hujšega ne bo.

Počasi je spoznala ljudi, vsi so si bili več ali manj podobni, nihče se ni hotel dalje časa pomuditi in kaj pogovoriti. Prihajali so, kupovali in spet odhajali. Sčasoma bo moralo postati kaj boljšega.

Morda bo kateri dan prosta in bo šla lahko vsaj malo kam na sprehod. Ne daleč, kam na bližnji hrib, da se malo razgleda.

Doma je otrok za samo sitnost, da človeka še bolj tlači k tlom. Delaj in skrbi zanj, in ko doraste, ni za drugo rabo, ko da se gre potepat in žicat okrog poštenih ljudi. Vse to je sama lumparija, če ne še kaj več. In kaj bo nazad-

nje: tat, razbojnik in morilec poštenih ljudi in naposled pride še na vešala.

Dostikrat se je pripetilo, da ji je to mati zabrusila v obraz.

— Zdaj ga pa imej in ga redi, ko si staknila — pamža!

To neprestano materino zbadanje ji je prizadevalo mnogo sitnosti, da bi najrajša kam ušla. Toda za zdaj je bilo treba požreti vse in molčati.

EDMOND BILLE

Švicarski umetnik kista E. Bille spada med odlične zastopnike slikanja na steklo, ki danes zopet vstaja v novo slavo. Po naročilu župnika Bonvina je okrasil cerkvene šipe v Chamosonu, izdelal monumentalen mozaik kakor tudi dve velikanski napresnici ali freski. Na levem zidu vidiš prizor groze, izražen z nemirnim kretanjem, z gorečo prošnjo. Blaten tok je presenetil ljudi, živino, rastline, hiše, ki jih bo zdaj zdaj

odnesel. Za Chamosonce razumljiv predmet, saj so dolgo živeli v skrbeh zaradi poplavljenosti, alpskega hudournika, ki je napravil vaščanom že toliko kvara. Motiv je torej živ, zanimiv, se ne naslanja na stare vzorce. Podoba govori jasno, iskreno, dostopno celo najpreprostejšim. V Cavalieris pozdravlja v Bille-u obnovitelja stenskih okraskov.

Tudi temu se je privadila. Saj некоč bo vsemu konec.

Šivala je, urezavala oblekce za otroke, da ne bodo hodili okrog raztrgani, in likala. Tako je šlo od jutra do večera.

Že takoj je bilo nemogoče, da bi si upala kam više, kajti zmerom, kadar je prišlo kaj, da jo je vzdramilo iz njene ga že napol mrtvega življenja, na primer: glas harmonike iz bližnje gostilne, ali petje, ki se je glasilo iz radia gosposke hiše na bregu, je prišlo zmerom nekaj takega, kar jo je prisililo, da se je še z večjo vnemo poprijela otroka, ki je ležal v zibelki in od časa do časa zavreščal. Kaka malenkost je bila: tu pa tam ji je kakšen delavec odnesel plačilo in izginil brez sledu.

Fani je bila že vsa sključena od šivalnega stroja, oči so jo ščemele od elektrike in prsi so hropele težko ter so samo siloma še požirale zrak vase. Še zmerom je bila kakor otrok, da se ni smela geniti nikamor. Pet in dvajset let je imela za seboj in otroka, toda vsega je bilo komaj za pest in življenje je to pest zmerom bolj stiskalo. Mati je bila vražjega zdravja, čepela je na življenju in ga ni hotela za nič na svetu zapustiti. Bila je še pri moči in je živela še od pokojnine po možu, ki je padel na fronti. Otrok je imel nekaj rahitis, vendar je bilo naravnost čudovito, kako malo mu je bilo mar življenja. Živel je kar tako, kakor žive sploh otroci od večera do jutra. Imel je tenke dolge in skrivljene noge z napihnjenim trebuškom in veliko glavo, iz katere je strmelno dvojje mišjih oči. Hrbtenica se mu je izkrivila in že takoj je bilo opaziti sledove bodoče grbe. Življenje je šlo samo naprej, sicer pa ni bilo treba več, kolikor je bilo potrebno, da se dene iz rok v usta.

Tam za gradom je bučalo mesto v hrupu in smehu. Jazz-bandí so šumeli po plesnih dvoranih in po barih se je krohotalo življenje meščanov s krinkami na obrazih. Po marmornatih mizicah so žvenketali srebrniaki in čaše.

Tu pa je bilo samo majhno okno na ulico s trafikó poleg in tam na križišču je stal redar.

Nekdaj je Fani sanjala o slavni operni nevkí in o neki baletki. Hodila je pod okni krčm in poslušala tam petje veselih ljudi ki so se samo smejala in smejala. In ta smeh jo je prešinil vso in zdaj ji vse to zagomazi po telesu da prav nič ne ve, kako in kam. Zdaí je vse to neskončno daleč in proč od vsega.

Otrok vrešči v zibelki in mati se kar na lepem zadere na njo, naj pobere svoje stvari in gre. Okno visi prav na ulico. Na ulici se podijo psi in se zaganjajo drug na drugega ter se grizejo. Redar je pravkar vzdignil desnico, s katero ravna promet in pazi na red. Včasí privozi tramvaj po ulici navzgor in spet izgine.

Fani sí je zakrila oči.

Toda ni še nič gotovega. Življenje se bo na kakšen način preokrenilo in bo prišel kdo, da se je bo usmili in bo nekoč žena kakega uradnika na železnici. Ne bo ji treba več sloneti v trafikí. Sedela bo ob štedilniku in gospodinjala. Šivala bo oblekce za fanta in če bo preostalo kaj denarja, ga bo nesla v hranišnico. Ob nedeljah popoldne bo hodila v drevored ali pa bo kar tako sedla na vlak in se odpeljala k sorodnikom. Drago ne bo preveč. Spodobilo se bo to vse, kako, saj bo — uradnikova gospa.

Nič ni nemogočega.

Ko otrok doraste, bo marsikaj drugače, tu pa tam se bo marsikaj spremenilo in potem, samo da se bo živelo.

Jutri bo nedelja in mogoče pojde popoldne v drevored ali pa na grad. Doma sedeti vsak dan tudi ni nič. Mogoče se zgodi slučaj — kdo vé —, da jo kdo nagovori, potem bosta šla na vrtljak, kjer igrajo gosli in harmonike in bo lep večer.

Da: še vse lahko pride, nekega lepega dne bo poroka in Fani bo nevesta. Tisoč možnosti je. Imeti otroka ni taka reč, saj doraste. In mati tudi ne bo več dolgo: stara je, a prejšnji je odšel v Francijo in zdaj ne ve zanj, kje živi.

Zdaj pa se samo tramvaj prav tako še zmerom vsake četrte ure ustavlja na klancu. In ko Fani zjutraj vstane, visi megleno jutro nad barjem in se obeša mlekaricam za krilo. da ga prinese v mesto še vsega zaspanega. Trgovine a špecerijskim blagom so še vse zaprte. Pred brivnicami se blešče rumene, okrogle, kovinaste plošče in iz pekarij že zadiši tu in tam po sveže pečenem kruhu. Odpre se življenje in se razlije po ulicah ob prvem prihodu jutranjih vlakov, ko se vsujejo v mesto množice ljudi od vsepovsod.

DIVJI PARADIŽ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Običaji divjakov na Novi Gvineji so često tako odvratni, da se mora slučajnemu posetniku kar zavrteti v glavi in v želodcu. Vprašajte domačine, zakaj hrešči ob svečanostih po cel dan brez prestanka svoje nesmiselne in turobne popevke ter jih spremlja z divjimi kretnjami, ki morajo izčrpati telo in živce. Odgovoril vam bo: »To so stare navade.«

Zato ni mogoče vzbuditi začudenje pri domačinih s kako tehnično iznajdbo, izvzemši morda edino gramofon. Letalo mu priključijo mogoče začuden »joj«, ko ga prvič zagleda, prestraši ga pa ne. Tudi avtomobil se mu zdi enostaven voz, ki teče sam, zato se ga zelo ravno-dušno sprejema. Pač pa sem videla gručo domačinov s štrlečimi očmi in z naježenimi lasmi ob pogledu na malo zeleno kačo iz gume, ki jo je Charlie Booth na skrivnem izvil iz žepa.

Dogodek se je pripetil nekega večera, ko sem se vozila z malim parnikom ob obali Nove Gvineje. Booth mi je hotel pokazati vpliv male z zrakom napihnjene igrače na domačine. Tudi on je slovel v tamošnjih krajih za človeka, ki ima izreden dar za nabiranje domačih delavcev. Bili smo v ladijskem baru, ko se je podal na krov in sklical domačine, kar jih je bilo na ladji, sluga, nosače in delavce, ki jih je vodil s seboj na plan-taže. Zbrali so se in na očeh vseh je bilo brati veliko pričakovanje. Charlie je pričel brskati po žepih svojega telovnika. Polagoma je privlekel na dan malo zeleno glavo kače. Zanimivo je bilo pogledati, kako so se lica domačinov hipoma izpremenila. Strah je zagrabil vsa rjava bitja, oči so se jim razširile. Booth je nenadno stopil korak proti njim, s čimer je prekinil njih nemi strah. Nastal je krik, nato divje tulenje in beg na vse strani. Skakali so kar drug preko drugega. Neki deček se je hotel kar pog-nati v vodo, pa ga je častnik pravočasno zagrabil. Booth je imel na domačine magičen vpliv, ki mu ga ne bi mogel nihče vzeti, dokler ne bi kak domačin zbral poguma ter se dotaknil straš-

Fantastična svečana obleka iz perja in listja, ki jo nosijo domači plesalci ob svečanostih rojstva, poroke in smrti

ne gumaste kače in dognal, da je umetna in nenevarna. Toda ta možnost je bila neverjetna.

Tudi je izredno čuden pojav med domačini Nove Gvineje njih izredna sposobnost za avtosugestijo. Zgodi se, da pride mlad delavec k svojemu gospodarju navidezno popolnoma zdrav in brez najmanjše vročine ter mu enostavno poreče »Gospod, mislim, da bom umrl«.

Večina gospodarjev nima razumevanja za take bolnike, kar je verjetno edini način za njih ozdravljenje. Dečko dobi primerno porcijo batin, nakar mora povedati, kje je dobil svojo hudo bole-

zen. Skoro vedno se izkaže, da mu je kdo rekel, da je sanjal ali pa sam od sebe začutil, kako ga je nekdo navdal s hudim duhom ali da ga je Sangooma (duh smrti na Novi Gvineji) potresel s svojim belim prahom. Če ga pustite v njegovi veri, da je bolan, potem se zgo-

no dogajajo tradicionalne ceremonije in pogrebi v krajih, ki neposredno meje na bela naselja.

V Kaewiengu, Novi Irski, je za moje- ga bivanja na otoku umrl ugleden lululai. Po starodavnem običaju ga je njegov rod oblekel v najlepše oblačilo, sta-

Mrtvaški spreved starega poglavarja

di, da nazadnje res umre. Zavleče se v svojo bajto ali celo v domačo vas ter osredotoči vse mišljenje na svoje začaranje, tako da ga avtosugestija že v nekaj dneh ubije. Dobro sredstvo za rešitev človeka iz tega morečega duševnega stanja je tudi težko telesno delo.

Domačini imajo tudi dokaj strašnih in fantastičnih načinov za izpostavljanje svojih mrtvih. Dasiravno kolonialna oblast s silo uvaja pokop mrtičev povsod, kjer ima upravni vpliv, se še ved-

ro odelo iz belega platna, kupljeno bogve kje in ki ga najbrž ni nosil nikdar v življenju. Obložili so ga z ogrlicami pestrih jagod, jantarja in biserne matice. Za častiljiva ušesa so mu zatakneli cvetlico in ga dvignili nato sedečega v neke vrste nosilnico iz bambusovih drog. Nato so ga razstavili tri dni javno na vasi ter med tem pripravljali pogrebno svečanost in veselico. Zatem so odnesli truplo na majhen otok, kjer so ga slovesno sežgali. Nato je prišla z žaluj-

kami spremljana osmina, ki je trajala 24 ur.

Čim obrne kolonialni uradnik hrbet, se že domačini povrnejo k svojim starim in odvrtnim pogrebnim običajem. V mnogih krajih otoka zakopljejo mrliča eno ped pod umazana tla kože in ostala družina mirno živi naprej nad njim.

Dalje obstoja še vedno tako zvani drevesni pokop. Vendar postaja ta način redkejši, čim bolj prodira vpliv belega človeka v notranjost. Pri tem načinu pogreba izpostavijo mrliča na majhen oder med veje kakega drevesa. Tam počasi razpada in kaplja polagoma skozi špranje odra v lonce, ki so jih postavili pod drevesom. Te odpadke zmešajo s hrano, ker mislijo, da bo do na ta način podedovali junaštvo in druge dobre lastnosti umrlega. Iz istega vzroka se razdele tudi mrličeve kosti, ko je od njih že odpadlo vse meso, med preživele člane plemena, ki jih obesijo okrog vratu ali pa zataknejo v uhlje in nosnice.

Pri plemenu Voli v Novi Britaniji zvežejo trupla uglednih mož ob zid njihovih hiš, dokler ne razpadejo tako, da se lahko sname čeljust, ki jo sme no-

siti oni član družine, ki ga pleme smatra za dostojnega velikega odlikovanja.

V notranjosti otoka, kamor oblast belega človeka še ni prodrla, ne čaka vdove po smrti moža nič dobrega. Včasih se vdova zadavi. Za ta obred jo okrasijo in slikovito pobarvajo, nakar se zberejo vsi velmožje, da prisostvujejo žrtvovanju. Dejanje se izvrši med pogrebno pojedino. Žrtev se zakoplje v iztegnjeni legi v skupnem grobu z možem. Pri plemenih, kjer vlada poligamija, zadene ista žalostna usoda vse vdove. Moževa družina priznava žrtvovanje in nagradi rablje s prašiči in barvastimi kroglicami.

V nekih krajih Nove Britanije, v slikoviti gorski pokrajini Bainings, zakopljejo poročenega moža v votel grob pod tla kože. Žena mora nato spat na grobu svojega moža najmanj pet dni in pet noči. Tri dni sme jesti samo banane. Celoletno pa ne sme jesti svinjskega mesa. Če se po letu dni noče znova omožiti ter se odpove svinjskemu mesu, je ne sme noben moški zahtevati za ženo. Tudi možje se često zaobljubljajo ob smrti kakega bližnjega sorodnika, da ne bodo nikdar več jedli svinjine.

D A L J E

SPOMIN DIVJIH GOSI

Z izbornim spominom divjih gosi je napravil zanimivo skušnjo švedski pisatelj Bengt Berg. Nekoliko divjih gosi je na svojem posestvu celo udomačil, tako da so mu jemale jed kar z roke.

Ko se je nekega dne na pomlad vrnil na svoje posestvo, je videl visoko na nebu, v

oddaljenosti nekaj kilometrov, 16 divjih gosi, ki so letele od juga. Bile so to prve gosi, ki so se vračale iz južnih krajev. Kakor hitro so ga zagledale, so nad njim zakrožile, se spustile navzdol in mu spet začele jemati jed z rok kakor prej. Po znamenjih na vratu so bile to gosi, o katerih je bilo ugotovljeno, da so prezimovale v Afriki.

Gosi so si izborno zapomnile položaj oddaljenega kraja na pustem obrežju južne švedske, kjer je živel njih dobrotnik in vrnil se je tja. Svoj cilj so te gosi našle gotovo in določno po dolgi poti nekaj tisoč kilometrov.

—st—

B. Zimmermann: POMLAD (lesorez).

PANDA – „BELI MEDVED“

Naravoslovni muzej v Filadelfiji (U. S. A.) hrani nagačeno skupino treh silno redkih eksotičnih živali, samca, samice in mladiča iz vrste »pandov«. Ta žival, ki živi samo v džunglah zapadne Kitajske, zlasti v provinci šeučan, v višinah 1800 do 4200 m, je tako redka, da je še ni uspelo ujeti živo in tudi mrtvih eksemplarjev je

teho belo. Naravoslovci pando še niso uvrstili nikamor...«

K temu bi pripomnili, da imenujejo domačini pando tudi »bejsung«, kar pomeni »beli medved«. V ostalem pa vedo kaj malo povedati o njem. Značilno je n. pr., da niso domačini 40 km od kraja, kjer sta Roosevelta ustrelila svojega velikega starega samca, še nikoli videli ali slišali kaj

prišlo doslej kaj malo Evropecem v roke. Poznamo jo šele kakšnih šestdeset let in sicer jo je opisal kot prvi francoski mislonar David, ki so mu domačini priskrbeli nekoliko pandovih kož.

Prva belokožca, ki sta ustrelila pando, sta bila Američana Teodor Roosevelt in njegov sin Kermit in sicer šele l. 1929. V opisu te ekspedicije pravita:

»Panda ima postavo in velikost medveda ter je kaj čudno pisan. Posebno »naočniki« (črni lisi okrog oči) imajo nenačuden učinek. Tudi ušesa so črna in črn pas veže čez hrbet obe sprednji nogi kakor blače. Razen zadnjih nog je vse ostalo

govoriti o pandi. Poznajo pa prav dobro črnega in rjavega medveda, ki ga je v tamošnjih krajih še dosti. Roosevelta trdita, da panda v nasprotju s tema medvedoma, zime ne prespi. Ck

ŽENSKA VRLINA

»Katero svojstvo cenite najbolj pri ženi?« je vprašal angleški dnevnik. Eni so bili za lepoto, drugi za molk. Vendar to še nikakor ni moškemu ideal, kajti od 17 tisoč 500 odgovorov se jih 15.000 strinja v tem, da si žele pri boljši polovici v prvi vrsti zanesljivih kuharskih spretnosti in sposobnosti.

Č L O V E K I N D O M

POSELSKA SOBICA

Spalni prostor, ki je v gospodinjstvih določen služkinji, je največkrat mala, temna luknja, često opremljena le z malo linico, ki meji na stopnišče, ali na kak drug stanovanjski prostor, morda kuhinjo, shrambo in celo stranišče. Redkokje ima normalno okno, z direktnim izgledom v prosto na-

ravo. Ta luknja je po navadi tudi tako tesna, da je mogoče namestiti vanjo le ozko in kratko ležišče, v katero mora dekle le s konca zlesti vanjo zvečer, in prav tako zjutraj s konca zlesti iz nje. Kamoli, da bi imelo to svojo sobico opremljeno z najpotrebnejšo opremo, to je z umivalnikom, kjer bi se moglo zvečer, preden se vleže, in zjutraj, ko vstane, nemoteno gibati, umiti in počesati, ter omaro, kjer bi hranilo svojo obleko, perilo in obutev.

Marsikatera gospodinja je še danes, v dobi splošnega in še posebej higienskega napredka tako nazadnjaška, da je prepričana, da je za posla najslabše dovolj dobro. Često je ta sobica tik kuhinje, vanjo se stekajo vsi duhovi, vročina in sopara. Poleti je v takem prostoru neznosna vročina. Ubogo dekle se vso noč notí, pari in zaradi tega premetava po ležišču in vstane zjutraj neizpočito in nenaspano. Gospodinja pa se čudi, ko vidi, da opravlja delo z nevoljo, brezbržno in zanikarno. Med gospodinjske dolžnosti spada tudi ta, čeprav ni nikjer predpisana, da svojemu poslu dá tak prostor in tako opremo v niem za njegov odpočitek in njegove potrebe, da se v svojem prostem času po dokončanem delu res lahko spočije in noneguje v niem.

Toda tudi gospodinja je potrebna, da ima za svojo pomočnico primeren prostor, da

se ne mota ves božji dan po kuhinji. Tudi kuhinja se mora izpočiti. V svoji sobici naj služkinja ponaredi gotova dela. Tam naj ima v mali mizici ves potreben material za krpanje, če je soba dovolj velika, tudi lahko tam lika.

Na žalost je prav malo deklet, ki bi bila navajena na tako potrebno udobnost. Le preveč se je doslej to preziralo s strani gospodinj, dasi v mnogih primerih ni bila krivda izključno na strani gospodinj, pač pa stanovanjske razmere, to je stanovanje, kjer je bil za posla mačehovsko določen prostor. Marsikatero dekle dobi svojo lastno posteljo in omaro šele tedaj, ko pride v dobro urejeno gospodinjstvo v službo. Tedaj jo je treba še le navaditi, da svojo sobico pospravlja redno prav tako, kakor druge prostore pri gospodinj. Navaditi jo je treba, da posteljnino vsak dan prezračí, svoj posteljo lepo postelje, tla pomete in redno tudi umije, ter pohištvo v svoji sobici prav tako obriše, kakor v drugih sobah. To pa se more zgoditi le, če ima res tak prostor, da se ga sme imenovati sobica za gospodiniško pomočnico; pustiti na ji je treba tudi določen čas, da jo nospravi. —u

ARABSKI PREGOVORI

Če bi mu sova kaj koristila, bi je lovec ne prezrl (sov v Arabiji ne streljajo).

Kadar je treba psa še goniti na lov, tedaj je boljše, da se odrečemo i psu i njegovemu lovu.

Vsaka ovca visi na svojem lastnem gležnju (kostrune obešajo namreč na njih gležnje).

Skorpionu se ne bližaj, pri kači ne spi in ne sanja.

Zunaj imajo lepo, belo obleko, znotraj pa so polni nesnage. (Ta rek uporabljajo Arabci največ za nepriljubljene kristjane.)

Na tatu, ki je v domu (t. j. na domačega tatu ne moreš paziti in ga stražiti).

S padcem učenjakov pade svet.

Nima sicer niti srajce, toda svilene namramnice pa mora imeti.

Ne skrivaj se med čebulo in njeno lupino, nalezel se boš samo njenega slabega vonja.

Dveh buč ne moremo nositi v eni roki. Ena sama vrtnica še ne napravi pomladí.

Gnilo jabolko pokvari dvajset svežih jabolok, toda dvajset svežih jabolok ne more ozdraviti niti enega gnilega jabolka.

V ravnini je celo holm gora.

Svoj kruh daš peči k neku četudi ti ga polovico ukrade (to znači, da se je treba vedno obrniti do strokovnjaka).

Príredil —st—

NOVE PUBLIKACIJE

Uredništvo je prejelo:

OMLADINA, leto I., št. 3—4. Na uvodnem mestu priobčuje stud. iur. Janko Jež članek »Nova zarja na Balkanu — mrak v Podonavju«. Nekaj zdravih, mladostno drznih misli. Nadalje: dr. Rud. Koprivnik, Razmerje med Srbi in Bolgari v zadnjih sto letih; Bojan Santel: Principi Aleksandra Stambolijskega — principi zemljodelske stranke; Razgovor Stambolijskega s carjem Ferdinandom (slovenščina!); Odar Hildin, Bežen pogled v bolgarski književni razvoj; Boris Sancin, Zadržna misel; Dimitar Ivanov, Na žetvi; Vera, Večerna pisma (soneti iz župančičeve in Gradnikove »šole«); Slavčo Vasev, Čuvajnica; Vlad.

Sajé, Križ; M. Marjanović, Omladina k Jadranu! Pregled nastopnih iger v našem gledališču piše Pseudocritius (zdravo, čeprav še nedognano pojmovanje in preveč subjektivno!) — »Omladina« izhaja mesečno. Celoletna naročnina za dijake 35 Din, za nedijake 45 Din, Uredništvo? Tiska J. Blasnikova nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija v Ljubljani.

NEKAJ ZA VSE

Hoteli Zedinjenih držav bi mogli dati pristojša vsem Chicažanom.

Na čebelni strup se lahko privadimo. Čebelar čuti sicer pik, toda vnetja po njem ne dobi.

Prvi zvočni filmi so se predvajali v New Yorku dne 17. svečana 1913.

LEPO OBNAŠANJE

Ko ste se dvignili s svojega sedeža v kavarni ali restavrantu, ne rinite stola na njegovo mesto. To je delo in dolžnost natakarja. Dama na desni ni storila prav, njeva znanka pa je ravnala pravilno.

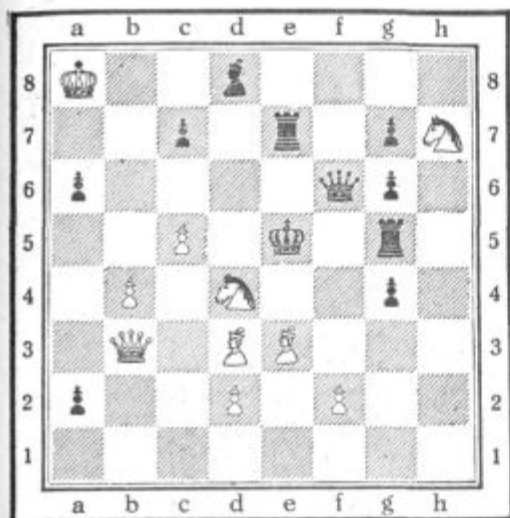

ZA MISLEČE GLAVE

PROBLEM 59

S. Lewmann

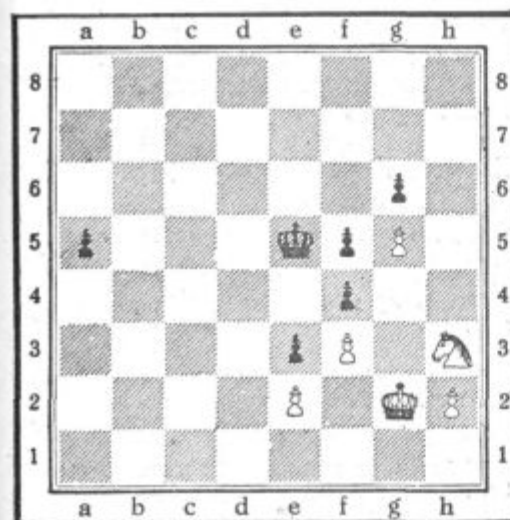
Prva nagrada »Skakbladet«

Mat v treh potezah

PROBLEM 60

I. G. Hume

Beli vleče in napravi igro neodločeno.

Rešitev problema 58

1. Sb8-a6, Le8:d7 2. Dc7:d7, Sd6-e4 (a) 3. Dd7-d2!+ 2. ... Sd6:c4 (b) 3. Dd7-a4! 2. ... Sd6-f5 (c) 3. Dd7-f7!

94

Belo in črno polje

Na list papirja si narišemo četverkotnik in ga razdelimo v dve polji. Levo polje je belo, desno je črno. Na belo polje položimo recimo tri srebrne in tri niklaste novce. Te novce spravimo z belega polja na črno, a pri tem ne smemo več nego 2 novca preložiti z enega polja na drugo in na eni strani ne sme ležati več srebrnih nego niklastih novcev, prelagati pa moramo izmenoma z belega na črno polje in narobe. V koliko potezah rešimo ta problem?

95

Kokošji farmar

Lastnika perutninarske farme, ki je bil tudi matematik, so vprašali, koliko kokoši hoče prodati na določen dan. Odgovoril je: »Njih število je število s tremi številkami. Če stvorite iz teh številk vsa možna dvoštevilska števila, daje njih vsota dvojni iznos prodanih kokoši.« Koliko je teh kokoši?

96

Igra s kartami

Napravimo tri šope z enakim številom kart (in sicer več nego 10 kosov), z obeh stranskih šopov vzamemo potem enako število kart, ki jih položimo na srednji šop, s tega pa vzamemo nato toliko kart proč, kolikor jih je ostalo v enem izmed obeh ostalih šopov. Srednji šop bo vseboval sedaj določeno število kart, ki ga lahko takoj navedemo, namreč trikrat tolikšno, kolikor smo prvotno dvignili z vsakega stranskega šopa. Kako to?

Rešitev k št. 90

(Kaj je težje)

Ker tu izjemoma ne gre za kilograme, temveč za litre, je seveda železo težje!

Rešitev k št. 91

(Matematika)

Če odštejemo dano število od njegovega 7-kratnega produkta, predstavlja ostalo število, ki sestoji samo iz desetic, 6-kratno vrednost danega števila. Desetiška številka je zato $\frac{6}{10}$ ednice, obe številki sta v razmerju 6:10 ali 3:5. Število, ki ga iščemo, je torej 35.

Rešitev k št. 92

(Igra z vžgalicami)

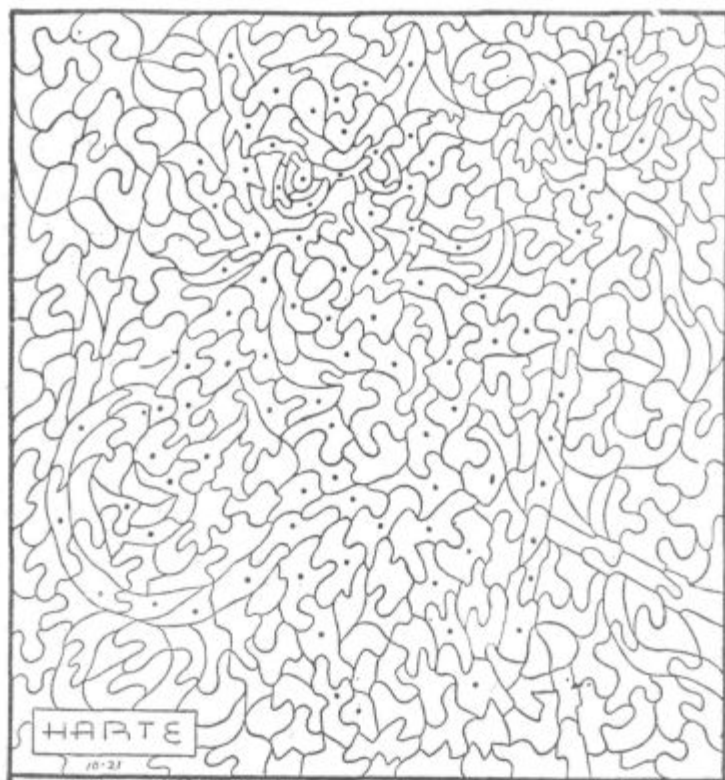
Odstranimo osem vžgalic, ki vežejo središčno polje z vnanjim robom figure.

Rešitev k št. 93

(Geometrija)

Ker je $12 + 13 = 25$, ne dobimo nobene ploščine, temveč samo daljico 25 cm. Površina trikotnika je torej enaka ničli.

R I S A R S K A U G A N K A

»NISEM ANGEL«

Ni vam treba rezati očrtanih delcev. Vzemite svinčnik in zamažite pro-
storčke označene s pikami. Ko ste izčrtali vse prostorčke, dobite sliko.
Poskušajte in če vam je uspelo, uganite, kaj ste narisali. Rešitev dobite
prihodnjič z novo risarsko uganko

REŠITEV RISARSKE UGANKE V ZADNJI ŠTEVILKI:

SKLADATELJ »USTVARJA«

I V E R I

Človek ne trpi, ker se mu želje ne iz-
polnijo, temveč zato, ker preveč visi na
njih.

Čim manj mislimo nase, tem srečnejši
smo.

Pravo življenje nam postane očitno ka-
kor simfonija šele v svojem finalu.

Ljubezen do narave je ljubezen do ma-
tere.

Ljudje brez ljubezni nimajo lastne uso-
de, temveč si jo samo improvizirajo.

Ko sem bil mlad, so se bolniki bali me-
ne, sedaj, ko sem star, se jaz bojim bolni-
kov.
(Johann Peter Frank)